

Становище

от доц. д-р Никола Лаутлиев за дисертационен труд

„Време и трансформация във фотографията“

на Мариана Камбурова

за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“

Научен ръководител: доц. д-р Борис Минков

Според изискуемия обем на това становище (до 3 стр.), то не може да изчерпа с оценка и анализ цялата дисертация. Акцент е поставен на новаторски и съществени в приносен смисъл части от написаното.

Докторантът определя синтезирано научния обхват и проблема, който ще се изследва в дисертационния труд. Това е много важно, защото фиксира границите на проучването, а именно “Настоящият дисертационен труд е насочен изцяло към изследване на представите за времето във фотографията и трансформацията на обектите в пространството, които са подвластни на времето чрез изразните средства на фотографския”

За да покаже, че има задълбочени познания по важни теоретични и практико-артистични въпроси тя допълва и подрежда по значимост (стр.7), “Предмет на настоящия дисертационен труд са концепциите за времето като математическа величина за експонация на фотографския образ ... и неговото въздействие върху изображението като предпоставка за възникване на артистични фотографски образи.” И предвидливо, за да разграничи двете напълно самостоятелни теоретико-философски страни на темата, тя добавя “Също така изследването ще подреди и систематизира фотографските теории, в които се разглеждат и анализират времето, пространството, паметта и свързаните с тях фотографски трансформации на образа.” Тук се появяват непредизвикано още две понятия – пространство и памет, които допълнително ще разширят последващите анализи.

Структурата на текста се разполага в посока на двата генетично заложи и вечни въпроси, доколкото е достъчно продължителна историята на откритието – Занаят или изкуство и Документ или въображение.

---

¹ През 2018 г. бе издадена книгата "Въведение в българското съвременно изкуство (1982-2015)". Тя се основава на поредица лекции, които Весела Ножарова изнася в Пловдив и София в рамките на едноименната образователна платформа. Целта на книгата е да проследи и представи историята и особеностите на българското съвременно изкуство, най-важните участници, художници, институции и галерии. Книгата показва една цялостна картина на художествената сцена в България.

/В тази книга от 300 страници фотографията не присъства като визуално изкуство, освен като репродукции на

Изведено синтезирано, по горе написаното, за улеснение в проследяването на логиката на нейното изложение, е както следва:

1. **История** в глава първа “Науката в плен на фотографското време”
2. **Теория** в глава втора “Фотографски теории” и
3. **Артистични практики** в глава трета “Фотографски интерпретации на времето”

Съвсем в началото на текста, на 8 ред, авторката представя първият си пример, репродукция на снимка на Дагер, за която твърди, че представя значимостта на проблема, като “съществен фокус на изследванията на природата на фотографския образ”. Дагер снима булевард дьо Тампл от студиото си с експонация между 10 и 15 мин. Камбурова пише “В нея дългото експонационно време е било решаващо за съдържанието на фотографията, тъй като многолюдната тълпа липсва.” Истинността на този пример е много добре подбрана за тезата ѝ. В началото на 1938 г. дагеротипията не е била възможна с по-бързи скорости и едва ли зрителите са били учудени от липсата на хора и транспорт. Значимостта, за която авторката твърди е относителна към естетическата същност на новото откритие. То е обявено като огледално и буквално фиксиране на реалността, а се оказва, още от началото, че това не е истина. Фотографията променя и трансформира реалността, заради нейните технологични несъвършенства в пионерските години и заради нейната супер интелегентост и манипулативност през 21 век. И именно затова в последните десетилетия на 21 век настъпи кризата на документа, поради промяната в природата на медиума.

Литературният обзор по темата започва в глава “Сфери и състояние на досегашните изследвания” където се разглеждат книгите на свтовно известните историци Розенблум, Нюхол, Фризо. Тя акцентира на приноса за историята и модерността на фотографията на имена като Пол Странд, Алфред Стиглиц, Едуард Уестън, Зандер и др., за да премине в исторически порядък на творци от 20 век като Арбъс, Шърман, Фонткуберта и др., както в теоретичен, така и в артистичен план.

Основен критически източник по темата на дисертацията е сборника с есета „Време и фотография “. Този сборник е добър избор, защото като сравнително ново – 2008 г. университетско издание е в максимално съответствие с темата. Камбурова фокусира върху текстовете на Джоана Лоури, която разглежда „модерното време“ в контекст на поредица от снимки. Съвсем удачно в следващите глави използва изводите, че фотографията може да се разглежда като технология, която е способна да създаде изображение с определени

характерни черти, като този характерен облик на изображението се ражда от устройството на затвора на камерата и от времето.

Интересна гледна точка относно времето е погледът на Сусана Мартин, която работи върху дългосрочен проект свързан с издаването на туристически фотоалбум, обединяващ миналото и настоящето на Португалия. Особено сполучливо тя предлага схема на различни времеви нива на фотографски разказ в книгата. По-късно, в глава 3.1 “Трансформиране на времето във фотографиите - място и роля на времевите трансформации в „намерената фотография“, Камбурова обстойно изследва проблемите на работа с намерената фотография и фотоалбума, като ползва категориите и изводите на Мартин, с което осъвременява погледа към тези актуални в последното десетилетие форми на фотографска интерпретация.

Докторантката използва целесъобразно твърденията и авторските примери за връзките между фотографията и времето като многообразни: че времето може да бъде пряко представено в изображението, може да бъде негова тема и философски хоризонт, но може да представлява и глобалната рамка, в която фотографските практики се развиват и променят във времето.

Амбицията ѝ е да обедини изводите за различните аспекти на времето във фотографията, както и на фотографията във времето и да ги илюстрира с примери, вариращи от първите фотографски снимки до най-новите кръстосани медийни употреби на фотографията в и извън изкуството.

Обзор на книги и статии има в глава 2.3 “Теоретични представи за времето във фотографията”, където се посочват издания и статии на Пондопуло, Делюк, Базен, Бенямин и др. Те не са библиографско изброяване, а представят аналитичен поглед по проблема, който е представен кратко и ясно. Литературният обзор показва ключови изследвания, признати като творчески в изследваната област. Вниманието на докторанта отделено към тази съществена част на дисертационния труд заслужава да се отбележи като положително.

Може да се предложи на автора при следващи редакции на текста критическите източници да допълнят с български автори, от които бих посочил статиите на д-р Катерина Гаджева, БАН, дисертационни трудове на гл. ас. Антоан Божинов СУ “Субективен документализъм в българската фотография 1970 – 1991”, д-р Иван Кюранов НХА „Ролята на фотографията за формирането на иновативните тенденции в съвременното българско изкуство (1989-2010), монографията на проф. д-р Галина Лардева "Изкуство на прехода: Проблемът неконвенционално изкуство в България", както и доц. Лиляна Караджова, НБУ “Психологически концепции за въображение в изкуството и фотографията през XX и XXI век“.

В раздела “Науката в плен на фотографското време”, в 47 страници авторката прави преглед на историческите знания и факти свързани с развитието на технологиите и техническите устройства. Това е направено много подробно, в детайли за един продължителен период от време 1838 – 1936 г. Интересни моменти са акцентите върху дейността на Дагер като партньор на Ниепс и художник в Диапорамата. Предпоставка за това са не само неговите фотографски търсения, но характера на представленията в Диорамата, в които ефектът е бил наподобяване на годишни времена, сезони и природни състояния. Тук Камбурова отделя повече внимание, което е полезно от гледна точка на не достатъчно познатата функция на диорамата и провокациите към Дагер да механизира процесите за направата на декорите.

Другият интересен раздел разработен от Камбурова е наречената от нея “Призрачна фотография”. В него фактически се сглобяват в един нов порядък, необходими на тезата, известни и неизвестни исторически факти, за фотография в резултат на случайности, най често времеви несъответствия на идея и реализация на снимките. Както и експериментални опити и постижения на автори като Опалка, Никсън, Уанг и др. Отново след примера с “Лицата на Пловдив”, тя цитира удачно част от творчеството на Соня Станкова като пример от българската практика с изложбата “Майки и дъщери”. Тук може да се отбележи, че българските автори не присъстват убедително в доказателствената част, имена като Антон Чемишанов, Богданов – Мисирков, Надежда Олег Ляхова, Такор Кюрдян, Милан Христов, Иглена Русева и др.

Академичната ангажираност на Мариана Камбурова като преподавател по дисциплината “История на фотографията” в продължение на повече от десет години е оказала влияние на структурирането на дисертацията и известно преекпониране на историческите факти.

Текстът се чете без затруднения, той е ясен, между отделните части има логическа и смислена връзка. Обемът на дисертацията е в съответствие с възприетото за съответната област – над 130 стр. за образователната и научна степен „доктор“.

Не става ясно защо не се разглеждат достатъчно подробно, вероятно поради методологически и съгласуващи проблеми, въпросите за време и трансформация при дигиталната фотография, електронната обработка и съхранение на фотографията, мрежите за социална комуникация като Фейсбук, Инстаграм и социалните медии като съвременност.

Всичко досега изложено ми дава основание да считам, че представеният дисертационен труд както по форма, така и по съдържание съответства напълно на

професионалните изисквания, на критериите на ЗРАС, правилника за неговото приложение, както и правилниците на АМТИИ.

Въз основа на това убедено препоръчвам на уважаемото Научно жури да присъди на докторанта Мариана Камбурова образователната и научна степен “доктор” в професионално направление 8.2. Изобразително изкуство, „Приложни, изящни изкуства и дизайн“ .

На заседанието на научното жури ще гласувам положително “За”

доц. д-р Никола Лаутлиев

Пловдив, 4 януари 2022 г.

